

Lainsäädännön vaikutukset hiljaisiin toimijoihin: riittämättömästä tietoperustasta osallistaviin ratkaisuihin (SILE)

Vaikuttavuuskertomus 1: Lainvalmistelun tietopohjan haasteet ja ongelmakohdat hiljaisten toimijoiden näkökulmista

Vaikuttavuustavoite:

Lainvalmistelun puutteellinen tietopohja voi johtaa siihen, että lait aiheuttavat kohderyhmille odottamattomia haittoja. Riski on erityisen suuri heille, joilla on heikot mahdollisuudet osallistua tietopohjan tuottamiseen (sosiaalisista, terveydellisistä, kognitiivisista, oikeudellisista tai biologisista rajoituksista johtuen). SILE-hankkeessa heitä kutsutaan hiljaisiksi toimijoiksi. Hanke on erityisen kiinnostunut niistä hiljaisista toimijoista, joiden asemaan liittyy voimakasta sääntelyä ja moraalisia jännitteitä. Näitä toimijoita halutaan lainsäädännön keinoin kontrolloida ja suojella, sillä usein heidän ajatellaan aiheuttavan riskiä itselleen, muille tai yhteiskunnalle. Heidän asemaansa liittyvän haavoittuvuuden vuoksi heihin kohdistuvia vaikutuksia pitäisi pyrkiä arvioimaan erityisellä huolellisuudella. Heitä ei kuitenkaan yleensä pyritä aktiivisesti osallistamaan lainvalmisteluun, eikä heillä itsellään useinkaan ole siihen kykyä, halua, tai he eivät ehkä edes tiedä mahdollisuudesta osallistua. Siten lainvalmistelun tietopohja ei aina ole realistinen, eikä hiljaisten toimijoiden arjen realiteetteja välttämättä osata vaikutusten arvioinnissa ottaa riittävästi huomioon. SILE tutkii, millaista tietoa lainvalmistelussa arvostetaan, millaisella tiedolla hiljaisiin toimijoihin kohdistuvia vaikutuksia arvioidaan ja millä tavoin erilainen tieto otetaan huomioon lainvalmisteluprosessissa. Yhtenä tavoitteena on tarkastella sitä, miten episteemiset kamppailut ilmenevät lainvalmistelun kontekstissa, eli kuka lainvalmistelussa edustaa hiljaisia toimijoita ja millaisella tiedolla. Lisäksi olemme kiinnostuneita siitä, miten eri tahojen välisiä intressijännitteitä ratkotaan. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä tiedon moninaisuudesta lainvalmistelun kontekstissa, jotta tiedon eri muodot (määrällinen, laadullinen, kokemuksellinen, oikeudellinen) täydentäisivät toisiaan. Tavoitteena on myös lisätä hiljaisten toimijoiden asemaa koskevaa tietoa ja ymmärrystä ja näin vastata lainvalmistelun tietopohjan haasteisiin hiljaisten toimijoiden näkökulmasta. Hankkeessa kehitetään säädöshankkeiden ennakoarvioinnin malli, joka huomioi hiljaisten toimijoiden aseman ja sitä koskevan tiedon luonteen.

Mitä LITERACY-ohjelman tavoitetta vaikuttavuuskertomus käsittelee?:

Monitieteisyys on jatkuvasti läsnä SILE:ssä; tutkimusaihe edellyttää yhteiskuntatieteellisen ja oikeudellisen otteen yhdistämistä, ja osin mukana on myös eläinten hyvinvointitutkimus. Kokouksissa ja keskusteluissa tulokulmat täydentävät toisiaan ja eri tieteenalat laventavat omaa ymmärrystään esiteltäessä meneillään olevia analyyskejä lainvalmisteluhankkeiden tietopohjasta. Hankkeen alussa oikeustieteilijät esittelivät yhteiskuntatieteilijöille lainvalmisteluprosessia. Hankkeessa on tehty yhteiskuntatiedettä, tieteen ja teknologian tutkimusta ja tieteenfilosofiaa yhdistävä artikkelikäsikirjoitus vaikutusten arvioinnin metodologiasta. Lakitutkan avulla on kerätty runsaasti tutkimusaineistoa eri työpaketeille. Meneillään on useita analyyskejä eri lainvalmisteluhankkeiden tietopohjasta (joiden pohjalta kirjoitetaan tieteellisiä artikkeleita tai yleistajuisia julkaisuja). Mitään suuria korjausliikkeitä tutkimukselliseen perusasetelmaan ei ole ollut tarpeen tehdä.

Keinot:

Keskeisiä yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ja sidosryhmäyhteistyön muotoja vuoden 2021 aikana ovat olleet hankkeen esittelyt erilaisissa tilaisuuksissa tutkimus-, viranomais- ja järjestökentällä. Lisäksi työpaketit ovat tavanneet yksittäisiä sidosryhmiä. Hankkeen piirissä on kirjoitettu lausuntoja valiokunnille ja oltu kuultavana lainvalmistelun tietopohjaan liittyen. Lisäksi kävimme yhdessä Erätauko-koulutuksen syksyllä 2021. SILE-teemoja on hyödynnetty myös opetuksessa, ja yksi työpaketti on järjestänyt syksyn aikana kaikille avointa tutkimuksellista maanantaiseminaaria. SILE:n nettisivuilla on nähtävissä uusimmat valmistelussa olevat lakihankkeet. Hankkeen verkkosivuille on avattu loppuvuodesta 2021 Kerro kokemuksistasi -lomake, jota on mainostettu sidosryhmille. Sen on kuitenkin havaittu olevan hiljaisten toimijoiden näkökulmasta haastava, ja sitä kehitetään yhdessä toimivammaksi tutkimuksen edetessä.